

Stanisław Kosch - Oni grobu nie mają, Kraków 2009, Universitas, 127 s. il., ISBN 978-83-242-0366-6

W dramacie wojny i hitlerowskiej okupacji uczestniczyło całe polskie społeczeństwo, zwłaszcza ci, którzy brali czynny udział w walce z okupantem. Powojenne prześladowania AK i negowanie jej roli opóźniły opracowanie działalności podziemnej służby medycznej. Opóźnione zainteresowanie udziałem w konspiracji oraz organizacji i działaniu służby sanitarnej AK dotyczyło bardziej lekarzy niż farmaceutów. Świeżo wydana książka prawnika Stanisława Koscha wzbogaca naszą wiedzę i składa hołd pamięci krakowskiemu małżeństwu: farmaceucie Jadwidze z Koschów i prawnikowi Zygmuntovi Karłowskiemu. Bazami ich pracy konspiracyjnej oraz rozprowadzania leków, innych środków i instrumentów medycznych dla ogniw AK Małopolski i Rzeszowszczyzny były: rodzinna apteka „Pod Gwiazdą” i dom nr 15 przy ulicy Floriańskiej oraz mieszkanie w budynku przy ulicy św. Marka nr 8 w Krakowie. Działalność konspiracyjna trwała od 1941 do 11 sierpnia 1944 r., kiedy to Karłowscy wraz z dowódcą AK generałem Stanisławem Rostworowskim zostali aresztowani, a następnie zamordowani przez Gestapo.

Pierwsza część książki zawiera: wprowadzenie i życiorysy Karłowskich oraz opisy: apteki, toku zaopatrywania ogniw AK w terenie i mieście, zadań konspiracyjnych Karłowskiego i samego aresztowania. W drugiej części autor zamieścił relacje źródeł własnych i sześciu współpracujących z Karłowskimi osób. Komentarze do sześciu relacji (głównie opublikowanych) stanowią trzecią część książki. Wszystkie części są zaopatrzone w przypisy, a całość w bibliografię i indeks nazwisk. Wśród nich znajduje się wiele znanych osób z kręgu zespołu apteki, konspiracji i AK, ziemian, a także nauki i kultury. Ze świata medycznego spotykamy m.in. nazwiska Jana Glatzla, Stanisława Kirchmayera, Jana Robla, Ignacego Chrzanowskiego, Felicji Wysockiej-Holińskiej, Eustachego Dutkiewicza, Bogusława Gaertnera i Anny Rydlównej, jak również tragicznie wczesnie osieroconych dzieci, a przyszłych lekarzy - siostr Róży i Elżbiety Karłowskich.

Znana oficyna krakowska zapewniła dobry poziom edytorski: biały papier, czytelną czcionkę, dobrą reprodukcję 11 ilustracji (głównie osób) kilkukolorową, półsztywną kartonową okładkę.

Książkę winien przeczytać każdy zainteresowany wojennymi i okupacyjnymi losami kraju, konspiracyjnymi działaniami służby medycznej AK Małopolski i Rzeszowszczyzny, jak również bohaterami walki z niemieckim okupantem.

Henryk Gaertner - Kraków

Robert Zając - Lekarze i polityka na przestrzeni dziejów, Białystok 2009, P.W. Selena, 162 s. il., ISBN 978-83-9282-0-4

Autor książki, dr Robert Zając, jest specjalistą ginekologii i położnictwa,

anestezjologii i akupunktury, zamieszkałym i praktykującym w Szwajcarii, który w działalności naukowej i publicystycznej żywo interesuje się dziejami medycyny – zwłaszcza czasów ostatniej wojny światowej.

W toku historii lekarze poza medycyną odgrywali często i odgrywają nadal ważną rolę w różnych dziedzinach. Pierwszy rozdział książki przypomina krótkimi biogramami działalność 40 lekarzy związanych z polityką (wymienionych alfabetycznie). Znajdujemy tu nazwiska Lullusa Raimundusa – hiszpańskiego lekarza i misjonarza z XIII w., słynnego Nicolasa Tulpa – malowanego przez Rembrandta, Johna Lockego – lekarza, filozofa, pisarza i dyplomację, Bartholina Caspara – duńskiego lekarza, wysokiego urzędnika sądowego i finansowego z XVII stulecia, po współczesnych nam: Gro Harlem Brundtland – norweską lekarzkę, ministra i premiera oraz Valajatiego Ali-Akbara – irańskiego lekarza i polityka. Wśród 10 lekarzy na wysokich stanowiskach państwowych są podani m.in. Sun Yat-Sen, Clemenceau, Kubitschek, Allende, Nadżibullah i Al. Assad. A wśród czterech lekarzy wiodących walki zbrojne – m.in. Guevara i Karadzić.

Temat tytułu książki nie mógł być zrealizowany przez jednego autora w jednej monografii. Wynika to z rozpatrywania tematu „na przestrzeni dziejów”, z znacznej liczby lekarzy czynnych w polityce, władzach i walkach zbrojnych oraz trudnościach ich kwalifikacji do omówienia w książce. Pierwsi kandydaci pochodzą bowiem już ze starożytnego Egiptu, z czasów faraona Dżosera (III dynastia). Imhotep (3000-2800 r. p.n.e.), jako współpracownik faraona był mistrzem wielu umiejętności i rzemiosł, w tym medycyny, budownictwem piramid i świątyń, uznanym wprawdzie za półboga, a następnie za jednego z najważniejszych bogów Egiptu i za patrona chorych, lekarzy i pisarzy. Pierwszym lekarzem znanym z imienia był Hesire przedstawiony na płaskorzeźbie nagrobnej jako „zarządca dentystów i lekarzy”. Wreszcie pierwszym autorem dzieł medycznych miał być faraon i lekarz Athotis (ok. 1900 r. p.n.e.). Również późniejsze stulecia dostarczają wielu przykładów, choćby tylko polskich ze współczesnych nam czasów: generałów Felicjana Sławoj-Składkowskiego – premiera; Bolesława Wieniawy-Długoszowskiego – ambasadora (Rzym, Kuba) - niedosłego prezydenta RP; ambasadora w Chile – prof. Zdzisława Ryna; prezydentów Krakowa – Józefa Dietla i Mieczysława Michałowicza oraz ministrów zdrowia z nadania politycznego, m.in. Andrzeja Kosiniaka-Kamysza, Marka Balickiego, Zbigniewa Religi i Ewy Kopacz oraz obecnego ministra obrony - psychiatry Bogdana Klicha. W pierwszej części monografii zamieszczono 48 wizerunków, wykorzystanych (signum temporis) z Wikipedii.

Dalszą część książki rozpoczyna zestawienie alfabetyczne blisko stu nazwisk lekarzy nazistowskich z przeważnie krótkimi informacjami i 13 wizerunkami. „Akcja T” opisuje przebieg eksterminacji nieuleczalnie, głównie psychicznie, chorych na terenie Rzeszy, w obozach koncentracyjnych i polskich szpitalach, z wymienieniem zaangażowanych nazistowskich lekarzy. Działalność promującą za Himmlerem „wyższość germańskiej rasy”, przy eliminacji prowadziły instytucje „dziedzictwa

przodków” (Ahnenerbe). Eksperymenty „medyczne” w obozach koncentracyjnych przedstawia osiem tabel, zaś w wykładzie o eksperymentach na dzieciach i ich eutanazji zostaje szczególnie podkreślona osoba i rola Josefa Mengele. Dalsze rozdziały dotyczą: lekarzy osobistych i stanu zdrowia Hitlera, pierwszego komendanta obozu w Treblince - Irmfrieda Eberta, losów lekarzy żydowskich w Rzeszy, udziału medyków sądowych i patologów w badaniach ofiar Katynia i Winnicy, antyhitlerowskiej organizacji niemieckich studentów medycyny w czasie wojny „Biała Róża”, słynnego procesu lekarzy w ZSRR i nazistowskich lekarzy w Niemczech oraz medycznych współpracowników wschodnioniemieckiej Stasi. W tej części książki znajduje się około 40 dalszych ilustracji (głównie wizerunki zbrodniczych lekarzy). Książkę zamyka spis wybranych źródeł piśmiennictwa.

Strona edytorska dobra, czcionka i ryciny czytelne, estetyczna, barwna kartonowa okładka.

Książkę można polecić wszystkim interesującym się historycznymi związkami lekarzy z polityką, władzą i walką oraz nieludzką nazistowską medycyną Rzeszy i losami jej licznych ofiar.

Henryk Gaertner - Kraków